

1945, 16. úřtor. Londýn. — Depeše V. Noska Kl. Gottwaldovi do Moskvy, zaslaná prostřednictvím čl. ministerstva zahraničních věcí. Nosek kromě jiného oznamuje, že v bloku tři socialistických stran bylo jednomyslně dohodnuto, že reakční agrární strana nesmí být v osvobozené republice v žádné formě obnovena.

K Tvému dotazu v poslední depeši čís. 54¹ po rozmluvě s prezidentem sděluji:

1. Od prvního okamžiku se má na osvobozeném území ujmout úřadu vláda nová.
2. Do jmenování nové vlády zůstává v úřadě v Londýně vláda nynější.
3. President odjede v nejbližší době se svými spolupracovníky do Moskvy k jednání a pak na domácí území, kde bude jednání skončeno a jmenována nová vláda.

4. Po jednání v Bloku byli skupinami samostatně navrženi tito delegáti k politickému jednání: za čs. socialisty dr. Jaro Stránský a posl. David, za soc. dem. ministři Majer a Bečko, za komunisty Nosek a Laštovička. Dále nám bylo sděleno, že Šrámek přijede a sdělíte, můžete-li zaříditi pozvání pátera Hály k jednání do Moskvy. Pácal pravděpodobně nepřijede. Vysvětlíme osobně.

5. V Bloku bylo jednomyslně rozhodnuto, že stará agrární strana a její představitelé nepřichází v úvahu jako politický partner v Národní frontě, což bylo prezidentovi také společným rozhodnutím sděleno.²

6. Pokud jde o úředníky státního zřízení zahraničního, až na malé výjimky má skončit úřadování v Londýně. Doma bude vybudován nový aparát, do něhož mohou být po rozhodnutí domácích orgánů zařazeni i býv. úředníci ze zahraničí, kteří se osvědčili ve své práci i demokratickém smýšlení. V. Nosek.

Ripka.

AMZV Praha. Depeše odeslané, 1945, čís. 679 (Mos. 138). Záznam depeše.

1945, 18. únor. Londýn. — Akční program skupiny příslušníků československé strany sociálně demokratické v zahraničí na uspořádání politických poměrů v osvobozené republice.¹

¹ Viz dokument č. 113.

² 14. února 1945 psal Lichner a Feierabend prezidentu Benešovi, že požadují, aby k jednáním byli přibráni Lichner a Sahánek, „i když ministr Lichner se považuje v první řadě za zástupce demokratické strany na Slovensku a na základě dohody se zástupcem demokratické skupiny poslancem Jánem Ursínym zůstal i nadále v těsné spolupráci s londýnskými zástupci českého zemědělského lidu“. V dopise oba autoři rovněž pravili, že Feierabenda považují za zástupce zemědělského lidu, „ale přesto ho nenavrhují“.

Také člen Státní rady Vido se v dopise Benešovi domáhal účasti na moskevských jednáních — za československou stranu obchodnicko-živnostenskou. (B. Laštovička, V Londýně za války, str. 483.)

15. února 1945 dostal prezident Beneš společný dopis Noskův, Bečkův a Stránskýhc, v němž se pravilo, že „socialistické strany odmítají jednat zde v zahraničí o čemkoli se skupinou, jež se tu utvořila ze zástupců různých složek někdejší strany republikánské“, kteří se cítí — jak dopisem ze dne 22. května 1944 ohlásili Noskovi, Bechyňovi a Stránskému — „oprávněnými ve jménu této strany mluvit“. Agrární strana se svou účastí na politickém rozvratu republiky z politické národní fronty sama vyloučila, a proto jsou socialistické strany ochotny jednat jen s takovými zemědělskými činiteli, kteří se této strany zřekli a její činnost odsoudili“. (B. Laštovička, V Londýně za války, str. 483.)

¹ Na spisu byla Klecandou připojena poznámka: „Dáno s sebou delegátům do Moskvy, kteří odjeli z Londýna v pátek 9. března časně ráno. Kl.“ Tento akční program příslušníků levicové skupiny čs. soc. demokracie je možno hodnotit jako doklad toho, jak se v sociální demokracii začala programově formovat levice. V hlavních rysech odpovídá tento návrh budoucímu košickému vládnímu programu. Je v něm ovšem ještě řada formulací, které svědčí o tom, jak těžko se i příslušníci levice sociální demokracie zbavovali svého starého reformistického myšlení. Podle sdělení V. Erbana vlastní programový návrh měl připraven i V. Pacák a V. Majer. V Moskvě se představitelé sociální demokracie po předběžných jednáních mezi sebou a se zástupci KSC rozhodli nepředkládat samostatný návrh vládního programu a jednat na základě návrhu KSC, s nímž byli předem seznámeni.

Úvod

A. O nový hospodářský a sociální řád

1. Základní zásady hospodářského a sociálního života.
2. Nová veřejná správa: a) decentralisace a územní a zájmová samospráva. b) Moc vládní a správa ústřední. c) Školství a osvěta. d) Nová československá armáda.
3. Moc zákonodárná.
4. Moc soudcovská.
5. Zjednodušení a ozdravení našeho politického stranictví.
6. Ústava a její reforma.

B. Politické otázky nového Československa

1. Otázka Slovenska.
2. Otázka národních menšin.
3. Naše budoucí zahraniční politika.

C. Konečný požadavek sjednocení dělnického hnutí

1. Sjednocení všech socialistů v jednotné socialistické straně.
2. Národní fronta.

Úvod

Druhá světová válka se chýlí k vítěznému konci. Řada států byla již osvobozena a jejich národy procházejí pomalým a těžkým procesem mravní a fyzické obnovy. Nejde tu však o návrat ke starým předválečným poměrům politickým, hospodářským a sociálním. Dnes jest již jasno, že nepřátelská okupace, selhání starých režimů, založených na kapitalismu a události posledních šesti let rozrušily samou podstatu starého řádu a že novou Evropu bude třeba budovat na nových základech.

Také Československo se nemůže a nesmí vrátit zpět k roku 1938. Musí vyvodit plné důsledky z revolučního obrodného procesu dneška a provést radikální přeměnu ve své soustavě politické, hospodářské i sociální.

Československý socialismus a čl. socialisté budou tak po skončení této války postaveni před nové rozsáhlé úkoly. I když jejich definitivní formulace a praktické provádění bude věcí osvozeného lidu doma, je ve vrcholném zájmu budoucnosti socialismu, aby ti socialisté, jimž bylo dopřáno, aby mohli pracovat ve svobodné cizině, zaujali své stanovisko k zásadním otázkám našeho budoucího státního života.

Budeme mít po této válce jedinečnou příležitost dokončit velké dílo, jež bylo započato po konci války minulé a jež bylo pak po prvých počátečních krocích překaženo soustředěnými silami velkokapitálu a buržoasní reakce. Vývoj událostí dospěl u nás k bodu, kdy se uplatnění zásad socialismu ve všech oblastech našeho státního života poprvé v dějinách našeho státu dostává na půdu nejnplnější reality. Bylo by zločinem na naší věci, kdybychom si tuto příležitost nechali uniknout. Reakce, rozbita a zahnána, opět očekává, že až se přežene prvá vlna sociálního radikalismu, bude zase moci zasednout na svá vysezená místa u našeho národního stolu. Tentokrát však nesmíme dopustit, aby se opakoval neblahý vývoj let 1918—21. Musíme jednat a to jednat rychle a rozhodně. Je proto dnes povinností československých socialistů všech směrů a odstínů, aby opustili už neplodnou půdu všeobecných hesel a připravili si první akční program, který by mohl býti předložen našim soudruhům ve vlasti.

V tomto duchu předkládáme naší socialistické veřejnosti tento nárys základních zásad, na němž se usnesla skupina příslušníků čl. strany sociálně-demokratické v Londýně na své schůzi dne 18. II. 45 navazujíc tím na prohlášení zásad, jež bylo usneseno a přijato dne 16. dubna 1944. Žádáme, aby k věci zaujali stanovisko naši socialističtí přátelé, sdružení ve straně komunistické a straně československých národních socialistů, a aby pak po vzájemné výměně názorů byl vypracován společný akční program těchto tří hlavních složek československého socialismu. Neboť naším cílem musí být rychlé vytvoření jednotné socialistické strany Československa, jež jediná může nám býti zárukou, že naše nová republika se stane a zůstane republikou socialistickou.

A. O nový hospodářský a sociální řád

1. Základní zásady hospodářského a sociálního života

Žádáme, aby nový hospodářský a sociální řád byl vybudován na principu veřejnoprávně prováděné koordinace výroby a spotřeby, při čemž budiž zachována tato zásada.

Úsilí o hospodářské a sociální zabezpečení nelze dnes vyjádřiti již jen pouhými hesly o právu na práci a o nezbytnosti zavedení sociálních opatření. Zásada hospodářské jistoty musí umožniti každému jednotlivému občanovi a jeho rodině v mládí, za doby pracovního výkonu a stejně tak i ve stáří, aby mohl zaujímati důstojné místo v životě společnosti. Naproti tomu musí býti každému umožněno a také musí býti každého povinností, aby svým pracovním výkonem přispěl podle svých schopností a vloh k uvedenému cíli.

Takové řešení nezbytně vyžaduje koordinace na poli hospodářském a sociálním a podřízení veškeré hospodářské politiky státu zájmu kolektivu.

Náš dosavadní hospodářský a sociální řád těmto požadavkům zdaleka nevyhovoval. Byl politicky a ideologicky založen na liberálně buržoasní koncepci francouzské revoluce a západním liberalistickým individualismu. Plně zabezpečoval osobní a občanské svobody, avšak pokud jde o ochranu práv hospodářských a sociálních, vykazoval nedostatky.

Základ našeho hospodářského řádu byl soukromokapitalistický a soukromopodnikatelský. Vycházel myšlenkově z hospodářského liberalismu a z principu volné soukromohospodářské soutěže. Dnes jest jisto, že taková úprava hospodářského a sociálního řádu nově vybudované republiky by náš lid nemohla uspokojiti. Domníváme se proto, že do naší nové ústavy by měly býti včleněny tyto nové zásady pokud se týče základů hospodářské struktury státu a pokud jde o určení práv a povinností všech občanů republiky.

a) Nositeli vlastnictví a podnikání veřejného buďtež stát, země, okres, obec a jednotlivé svazy samosprávy zájmové. Nositeli vlastnictví podnikání soukromého buďtež jednotlivci a jejich sdružení (družstva, společenstva a pod.). Předmětem vlastnictví a podnikání veřejného buďtež bohatství a zdroje přírodní, bankovníctví, peněžnictví a úvěrnictví, veškeré podniky těžkého průmyslu a velké podniky průmyslové, všechna doprava a velké podniky distribuce výrobků. Vše ostatní budiž předmětem vlastnictví a podnikání soukromého, jež ovšem bude podřízeno shora uvedené zásadě koordinace vší činnosti hospodářské. To také znamená, že zejména veškerý zahraniční obchod státu bude ústředně řízen a regulován. Veškerá půda zemědělská, která nebude ponechána ve vlastnictví veřejném, budiž odevzdána do rukou těch, kdo půdu tu budou sami obhospodařovat, ať individuálně či družstevně. Koordinace výroby zemědělské se spotřebou budiž provedena tak, aby také zemědělci — stejně tak jako v průmyslové výrobě dělníci — byla spravedlivě zajištěna důstojná životní úroveň.

b) Pokud jde o práva a povinnosti sociální, ústava nechť stanoví, že každý schopný občan má právo na práci a povinnost pracovat. Organizací veřejného řízení práce a velkorýsým plánem plné zaměstnanosti musí býti každému občanu zaručena pracovní možnost. Každý pracující občan má nárok na přiměřenou odměnu za práci, kterou vykonává. Mzdy a platy buďtež zaručeny obligatorními kolektivními smlouvami. Každému pracujícímu občanu přísluší každoroční placená dovolená v minimální výměře 14 dnů.

Maximální pracovní doba je 40 hodin; v naprosto nutných případech lze ji prodloužiti jen zákonem. Odměna za takto prodlouženou práci přes čas budiž dvojnásobek normální úplaty. Budiž náležitě postaráno o řešení event. pracovních sporů. Výroba v závodech budiž řízena v rámci výrobního plánu za účasti závodních výborů. Každý občan má nárok na sociální zabezpečení v nemoci, invaliditě, při úrazu, ve stáří a mateřství, jakož i při nezaměstnanosti. Toto opatření se bude vztahovat na všechny občany republiky. Každý občan republiky má právo na bezplatné vzdělání.

Třeba se též postarati o řádnou péči o dítě a poskytnout rodinám s dětmi takové úlevy a příspěvky, aby dítě nebylo v našich rodinách nevítanou finanční přítěží. Rovněž platový systém zejména ve veřejné službě jest upravit tak, aby bylo i mladším zaměstnancům umožněno včas si založiti rodinu.

2. Nová veřejná správa

a) Decentralisace a územní a zájmová samospráva

Naše ústava z r. 1920 a pozdější zákony o organizaci správy politické měly tendenci centralisující. Zkušenosti ukázaly, že tato centralisace byla na závalu demokratické účasti lidu na vedení věcí veřejných a že po stránce politické byla překážkou konsolidace poměrů v republice. Zvláště tíživý byl tento nedostatek v organizaci naší administrativy, kde dělení moci bylo provedeno vertikálně a nikoliv horizontálně, takže až do nejnižší instance byla zachována rozhodující kompetence orgánů státních.

Žádáme, aby naší novou ústavou a zákony byla provedena nejširší míra decentralisace. Budiž zrušena dosavadní dualita veřejné správy. Veškerá správa zemská, okresní a obecní budiž svěřena výlučně orgánům voleným veškerým občanstvem příslušných územních svazů, tak jak to zavádí ústavní dekret presidenta republiky ze dne 4. prosince 1944. Národní výbory vzniklé cestou revoluční buďtež v době co nejkratší vystřídány orgány vyššími ze všeobecné lidové volby, provedené podle demokratických zásad.

Jednotlivé země republiky nechť mají své zemské sněmy, nadané i působností zákonodárnou. Správě ústřední budiž ponecháno to, co je dosahu celostátního nebo co by nemohlo býti náležitě obstaráváno svazy samosprávnými.

Žádáme, aby podle stejných hledisek byla reorganisována i samospráva zájmová a odborná a aby jí v nové republice bylo svěřeno vše z veřejného hospodářství, co není třeba spravovat celostátně.

Zároveň však budiž postaráno všemi prostředky o to, aby zavedením tohoto širokého stupně samosprávy územní i zájmové nebyla oslabena její odbornost a výkonnost. Budiž tu zejména postaráno o patřičné školení samosprávných pracovníků ve všech hlavních otázkách místní správy. Budiž patřičně zabezpečen status samosprávného úřednictva, pamatováno přísnými tresty na jakékoliv zneužívání moci a zabezpečena náležitá věcná a finanční kontrola samosprávných svazů.

b) Moc vládní a správa ústřední

Úhelným kamenem zlepšení naší moci vládní a správy ústřední — a celé veřejné správy vůbec — bude otázka osobní odpovědnosti. Anonymita rozhodování musí zmizet z naší nové správy. Občanu musí býti patrné, který státní funkcionář nese za to které rozhodnutí odpovědnost. Zásada tato musí býti uplatněna v nejvyšší možné míře v celé struktuře veřejné správy — od hlavy státu, přes ministry až po funkcionáře a úředníky (správy obecní). Budiž též plně a do důsledku provedena zásada ručení státu a jiných nositelů veřejné správy za škody způsobené jejich funkcionáři a zaměstnanci při výkonu úřadu. Zákonem budiž uložena všem úřadům státním i samosprávným a soudům maximální lhůta při vyřizování podání občanů.

Jest třeba vymýtit z veškeré správy státu zlořád protekcionářství. Buďtež proto pro vstup do veřejné služby zavedeny kvalifikační zkoušky před komisemi, v nichž jakožto záruka nestrannosti budou úředníci a zástupci kruhů občanských. Rovněž povyšování ve veřejné službě buďtež prováděna jen se zřetelem na úředníkovy schopnosti, objektivně zjišťované nestrannými kvalifikačními komisemi obdobně složenými.

Veškerá veřejná služba budiž — jako ostatně veškerý veřejný a politický život — očištěna od všech lidí, kteří v rozhodné době selhali. Tato očista budiž provedena co nejdříve nestrannými komisemi, v nichž budou rovněž zasedati zástupci občanstva.

c) Školství a osvěta

Na školách obecných, občanských i středních budiž především věnována pozornost výchově k občanství a demokracii. Mládež budiž v nich od počátku vedena k správnému chápání věcí veřejných v duchu nové lidové demokracie.

Povinná docházka školní budiž prodloužena do 15 let.

Školství odborné budiž podstatně rozšířeno a dokonaleji zorganizováno, aby odpovídalo zvýšeným požadavkům všeobecného a technického vzdělání, jež budou nepochybně činěny v době nového rozmachu poválečného hospodářství.

Školy vysoké necht' jsou oproštěny od všech živelů reakce a přiblíženy lidu. Studium na nich budiž učiněno přístupným všem schopným uchazečům, kteří nemají sami dost vlastních prostředků. Studentská samospráva budiž organizována na podkladě studentských komor.

Třeba též podrobit důkladně reformě vysokoškolské studium dávající theoretickou přípravu budoucím úředníkům veřejné správy. To se týká zejména fakult věd právních a státních. Budoucím úředníkům necht' se na nich dostává též náležitého školení v oboru věd speciálních a politických a v oblasti samosprávy. Obzvláštní péče necht' je věnována výchově a školství lidovému. Budiž zřízeno dostatek večerních škol lidových všeho druhu a všech vyšších stupňů, počítajíc v to i university a techniky; třeba umožniti všem těm, kdo nemohli absolvovati normální studia středoškolská a universitní, aby — prokázali-li patřičné vědomosti — mohli dosáhnouti i nejvyšších akademických hodnot. Zejména je třeba širokou a rozvětvenou sítí lidových škol se postarati o nejplnější vzdělání politické a o znalosti věcí samosprávných, jak to bude naléhavě vyžadovat široká účast lidu ve veřejné správě.

d) Nová československá armáda

Pokládáme útočnou válku za největší zlo, které mohlo lidstvo postihnout a odmítáme válku jako prostředek národní i mezinárodní politiky. Věříme, že po této válce nedojde k novému zbrojení a budování imperialistických armád. Zbrojení pohlcuje národní důchody, jež by jinak vedly k zvýšení blahobytu a logicky vede k nové válce.

Pokud jde o naši armádu, předpokládáme, že její základ vytvoří ty jednotky a velitelé, kteří se v této válce, ať už jako příslušníci pravidelné armády nebo jako partyzáni aktivně zúčastnili bojů a osvědčili se.

Příští československá armáda musí však býti vybudována na zcela nových základech. Musí to být armáda demokratická a lidová. To bude zaručeno jen splněním těchto požadavků:

1. Jednotná čs. armáda budiž organizována podle systému teritoriálního, nejlépe okresního nebo krajského (župního), podle něhož by každý k vojenské službě schopný muž či žena konal presenční službu ve svém místním středisku. Důstojníci spolu s instruktory z povolání by prováděli výcvik branců. Počet aktivních důstojníků necht' je omezen na nutné minimum. Při výběru i povyšování by spolurozhodovala příslušná teritoriální samosprávná organizace, při níž by byla zvolena komise, jež by se zabývala otázkami vojenskými a zejména sociální péče o vojáky. Tím by byl zajištěn občanský vliv v armádě, náležitá kontrola a zaručena její lidovost a demokratičnost. Při tvoření speciálních jednotek (tankisté, žen. jednotky, horské jednotky a pod.) budiž přihlíženo k povaze kraje.

Komise by byly zřízeny analogicky i u samosprávných jednotek vyšších.

2. Branná povinnost budiž obecnou pro muže i ženy. Presenční služba krátkodobá, nejvýše 1 rok. Službu konajícím branci budiž vyplácena odměna zaručující slušnou životní úroveň. Po skončení presenční služby a cvičení musí býti brancům zaručen návrat do bývalého zaměstnání.

3. Výběr budoucích důstojníků budiž prováděn na základě soutěže a rozhodujícím měřítkem při přijímání do škol pro výchovu záložních důstojníků budiž odborná kvalifikace, velitelská způsobilost, inteligence, mravní a charakterová hodnota a nikoliv — jako tomu bylo až dosud — jen formální kvalifikace středoškolského vzdělání.

4. Školení důstojníků z povolání nesmí se omezit na vojenskou akademii. Také přijetí do vojenské akademie a jmenování důstojníků nesmí se opírat pouze o formální kvalifikaci středoškolského vzdělání. Nutno přihlédnout k nejrůznějším odborným hlediskům i osobním kvalitám jednotlivce.

5. Vojákům budiž poskytnuta plná občanská svoboda, volební právo, a v době mimoslužební nárok na veškeré výhody a práva, jichž požívá občan nevoják. Zvláštní důraz budiž kladen na vzdělání politické a výchovu mravní.

6. Výstroj budiž moderní a účelná, aby vojáci i mimo službu měli pocit plné občanské důstojnosti.

7. Armáda budiž vybavena moderními sociálními zařízeními.

8. Žádáme, aby demobilisace zahraničních armád byla provedena demokratickým způsobem tak, aby ti, kteří slouží delší dobu, než byla nejdelší služba presenční v republice, byli propuštěni okamžitě. O dalších budiž rozhodnuto podle délky služby, zařazení, potřeby pracovního trhu a sociálních poměrů rodinných příslušníků.

3. Moc zákonodárná

Veškerá moc zákonodárná — pokud nebude svěřena sněmům zemským — budiž vykonávána ústředním parlamentem o jedné komoře, voleným veškerým lidem podle všeobecného, přímého, rovného a tajného hlasovacího práva.

Parlamentní kontrola veškeré exekutivy budiž prováděna co nejintenzivněji. Stojí za uvážení, zda by k tomu cíli neměli býti dáni k ruce jednotlivým ministrům parlamentní tajemníci, kteří by byli jejich zástupci a napomáhali by udržovati nejtěsnější kontakt mezi parlamentem a ústřední státní správou.

Neslučitelnost parlamentního mandátu s jinou činností výdělečnou budiž zákonem zaručena v míře co největší. Intervenční činnost poslanců v osobních věcech voličů a straníků, jež se v republice tak rozmohla, budiž potlačena co nejrozhodněji. Dosavadní reversová praxe, činící z poslanců služebníky stran a znehodnocující jejich postavení jako svobodných zástupců lidu, budiž odstraněna a vystřídána disciplínou založenou na vnitřním přesvědčení a správném vyvážení poslancovy povinnosti vůči svému svědomí a svým voličům a své straně.

4. Moc soudcovská

Neodvislost soudců musí býti zajištěna co nejplněji. Soudní řízení musí býti dále podstatně zlevněno a učiněno přístupným všem. Pro bezplatnou službu advokátní budtež zřízeny lidové prokuratury. To platí o soudnictví správním, jež musí skýtat občanstvu nejplnější ochranu proti všem orgánům veřejné správy. Aby tomu tak bylo, musí být jednak decentralisováno, jednak musí být stanovena lhůta pro rozhodování, aby se tak občané mohli domoci ochrany soudní snadno a včas.

Žádáme, aby na osvobozeném území, v době co nejkratší, zahájily činnost mimořádné lidové soudy k potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů.

5. Zjednodušení a ozdravění našeho politického stranictví

Podstatné zlepšení našeho systému politického stranictví je nezbytným předpokladem obrody našeho národního života. Nepodařilo-li by se nám je zlepšiti, ani všechny ostatní reformy, jež provedeme, nám nepomohou.

Vliv špatně pojatého stranictví byl jednou z nejpodstatnějších závad našeho veřejného života v první republice. Z prostředku k uskutečňování demokracie staly se politické strany namnoze překážkou řádného chodu demokratického systému. Byly to známé zjevy stranického politikaření, protekcionářství, bezohledného hnaní se za majetkem, stranických sfér, skandálů a politických čachrů, nekonečného koaličního handrkování a kupčení a mnohdy i stranického korupčnictví, které vedly k demoralisaci a rozkladu veřejného života.

Tyto nedostatky byly těžce pocítovány již za republiky a jest zcela nepochybné, že náš lid se nechce vrátit k systému, který by je připouštěl. Jak tomu nasvědčují četné zprávy z domova, lid žádá, aby v budoucím státu byly provedeny zásadní změny stranicko-politického života. Staré politické představy a smýšlení v úzce omezeném duchu starého stranictví zmizely. V širokých vrstvách dělnických, zemědělského lidu a inteligence je přímo odpor proti staré představě politického stranictví a obava před novou roztržičností národa na velké množství politických stran. I když lid chápe nezbytnost soustavy politického života, velmi energicky se do-

žaduje nového pojetí stranictví, které by z politických stran, jejichž počet by byl podstatně snížen, vytvořilo skutečné služebníky demokracie.

Chceme vybudovati na místě buržoasní, liberální demokracie, vyznačující se roztržitostí zájmů politických a třídních, demokracii novou, demokracii lidovou, v níž by skutečným pá-nem veškerého svého politického i hospodářského života byly nejširší vrstvy lidové. V takovéto demokracii bude úkolem politických stran, aby napomáhaly při zjišťování přání, názorů a potřeb lidu a tuto lidovou vůli uváděly ve skutečnost.

Proto pokládáme politické strany za nezbytné pro demokratický systém. Jest to jediný a nejvhodnější nástroj pro organizaci demokratické společnosti zabezpečující občanské svobody a kontrolu a kritiku věcí veřejných lidem. Jest však třeba se vystříhati dvou extrémů: atomisování společnosti ve velkém množství politických stran, které jest zárodkem anarchie, a vytvoření stranického totalismu, které by znamenalo konec občanských svobod a demokracie ve státě.

Žádáme proto, aby došlo k zjednodušení stranického života v osvobozeném státě radikálním snížením počtu politických stran. Prvým a rozhodným krokem k jeho dosažení bude vytvoření jednotné socialistické strany. Věříme, že k obdobnému soustředění sil dojde i u stran, jež zůstanou mimo rámec jednotné socialistické strany.

6. Ústava a její reforma

Souhlasíme s tím, aby naše ústava z roku 1920, která nikdy nepozbyla své platnosti, zůstala první základnou našeho státního života — se změnami, jež si vyžádá přechodné údobí — až do doby, kdy bude moci býti řádně uzákoněna ústava nová. Žádáme však, aby prozatímní Národní shromáždění, jež bude zvoleno v době co nejkratší po osvobození republiky, ihned počalo připravovat novou ústavu, jež by plně vyhověla potřebám nové doby a právně zabezpečila jejich splnění. Ústavu tu nechť však usnese řádné Národní shromáždění a schválí ji všeobecné hlasování lidu.

B. Politické otázky nového Československa

1. Otázka slovenská

Pokud jde o Slovensko žádáme, aby byla plně respektována vůle slovenského lidu tak, jak se projevila v jeho hrdinném povstání proti nacistickým okupantům za vedení Slovenské národní rady. Věříme, že jen tak bude zabezpečena státní jednota Československé republiky.

2. Otázka národních menšin

Bude nutno, aby v naší budoucí ústavě bylo vyjádřeno zmíněné nazírání našeho lidu na řešení otázky postavení národních menšin v našem státě.

Žádáme, aby v zájmu budoucí bezpečnosti a zaručení klidného vývoje republiky byl jednou provždy vyřešen problém národních menšin. Žádáme, aby byl proveden transfer té části německého a maďarského obyvatelstva, která porušila svou věrnost k Československé republice a stala se předvojem německé reakce a nacismu. Postavení německých a maďarských spoluobčanů, kteří zůstali věrni republice a jejím demokratickým ideálům, budiž vybudováno na podkladě plné rovnosti občanské — politické, hospodářské a sociální.

3. Naše budoucí zahraniční politika

Za základ našeho budoucího mezinárodního postavení pokládáme smlouvu se Sovětským svazem o vzájemném přátelství a poválečné spolupráci. Tato smlouva jest výrazem tradičních přátelských vztahů pojících Československo k národům Sovětského svazu a navazuje na úzkou spojeneckou spolupráci obou států před rokem 1938. Vidíme v ní hlavní záruku naší bezpečnosti proti obnovení německého imperialismu a pokládáme ji za východisko k vytvoření úzkého spojení — politického, hospodářského i kulturního — všech slovanských národů. Žádáme, aby politická spojenecká dohoda se Sovětským svazem byla doplněna úzkou spoluprací i na poli hospodářském.

Přejeme si zároveň, aby Československo uchovalo a dále prohloubilo své přátelské vztahy

k demokraciím západním, zejména k Velké Británii, Spojeným státům severoamerickým a obrozené Francii, k nimž nás váží pevná pouta přátelství z války této i války minulé.

Chceme, aby naše republika žila v upřímné a čínorodé spolupráci s novým demokratickým Polskem a novou demokratickou Jugoslavií, s jejichž národy nás spojuje srdečné bratrství slovanské. Tuto spolupráci — opřenou o spojenectví se Sovětským svazem — pokládáme za východisko k vybudování nové Střední Evropy.

Žádáme, aby po návratu území, která byla uloupěna Maďarskem, také veškerá území zabraná nacistickým Německem a beckovským Polskem byla vrácena československému státu. To platí zejména o Těšínsku, zabraném svémocně v r. 1938 tehdejší reakční polskou vládou na základě dohody s nacistickým Německem.

Československo nechť se účastní v nejlepší míře na nové organizaci mezinárodní bezpečnosti, jež se právě buduje a na jejíž účinnosti bude záviset osud budoucího míru, jakož i na všech mezinárodních organizacích.

C. Konečný požadavek sjednocení dělnického hnutí

1. Sjednocení všech socialistů v jednotné socialistické straně²

Považujeme vytvoření jediné a jednotné socialistické strany, soustřeďující všechny socialisticky myslící občany republiky, za nezbytný předpoklad pro úspěšný boj a konečně a trvale vítězství socialismu v naší vlasti. Jsme přesvědčeni, že tři dosavadní socialistické strany Československa, strana čs. národních socialistů, strana sociálně demokratická a strana komunistická, musí být sloučeny ve stranu jednu. Vše, co se tomuto sloučení staví v cestu, ať jsou to rozpory osobní, nabyté posice v té či oné straně, vzájemné rekriminace a stížnosti z minula, vše to musí ustoupit před velikým cílem, který máme před sebou a jehož lze dosíci jen jednotným úsilím všech socialistů republiky.

Jednotná strana socialistická bude — jako hlavní představitel pracujícího lidu měst a venkova — rozhodujícím činitelem při budování nového státu a hlavní politickou složkou národní fronty. Organisačně bude stavět na praktických zkušenostech, uvědomělé disciplině a politické

² Požadavek o nutnosti okamžitého sjednocení všech socialistů v jednotné socialistické straně byl předčasný a KSČ jej právem odmítla; a to jak v emigraci (viz např. dok. č. 3), tak bezprostředně po osvobození. Na prvním aktivu pražských komunistů 12. května 1945 vystoupil Klement Gottwald proti okamžitému sjednocování všech dělníků v jedné straně, přestože nálada pro jednotu mezi dělníky všech dřívějších směrů byla velmi silná a spontánní: „Jestliže myslíte, že by bylo možné okamžité sjednocení — vysvětloval tehdy Gottwald — a to by znamenalo okamžité vstoupení bývalých sociálních demokratů do strany komunistické..., pak myslím, že je to omyl. Půjdou k nám ti nejlepší a nejuvědomělejší, každý z nich k nám půjde hned, ale ne ti ostatní, a kdo zaručí, že bude odstraněno nebezpečí, že ti jejich staří vedoucí znovu přiskočí a znovu se uchopí vedení, že se odváží vést tyto masy tam, kde je mít nikdo z nás nechce. To znamená, že nelze jinak než vyčkat, aby se poměry vykvasily a vykristalisovaly. Teď budou mít všichni možnost přihlásit se do té strany — pokud je povolena — kam je táhne jejich přesvědčení a srdce. V těch stranách začne politický zápas o to, jakou politiku má ta nebo ona strana dělat. My jsme pro to, aby tři dělnické strany nebo socialistické strany vytvořily už nyní pevný politický národní blok, který by i organisačně zakotvil v závodech, městech, okresech a přirozeně i ve vládě... Kdybychom nešli touto cestou, tak bychom mohli docílit jen toho — mluvíme-li o sociálních demokratech — že by k nám šla část těch nejlepších sociálních demokratů, ale strana by se vytvořila mimo ně a přijala by opět živly reakční a pravičácké, které vedly sociální demokracii do krachu. Ale my máme zájem na tom, aby sociální demokracie, když se znovu vytvoří, nebyla vedena těmito živly, nýbrž lidmi skutečně levicovými, socialistickými a poctivými, kteří mají stejné cíle... Není hlavní, aby byli všichni organizováni v jedné straně, to bez politické a ideologické jednoty nelze... Hlavní je to, aby bylo uskutečněno sjednocení v odborové organizaci, aby byla jednotná družstva, jednotná mládež, jednotná tělovýchovná organizace a vůbec všechny — jak se dříve říkalo — okrajové složky“. (Příspěvky k dějinám KSČ, 1961/3, Projev soudruha Gottwalda na 1. aktivu v osvobozené Praze, str. 408 n.).

Z toho vyplývá, že KSČ neposuzovala otázku organisační jednoty socialistických stran jen s hlediska bezprostředních nálad a tužeb dělnické třídy, ale vycházela ze svého strategického plánu rozvoje revoluce v Československu, uvažovala o problémech rozmístování sil v etapě přerůstání revoluce národnědemokratické v revoluci socialistickou a usilovala o vytvoření takové stranicko-politické struktury, jež by poskytovala nejvýhodnější možnosti pro boj dělnické třídy o většinu národa v podmínkách pokojného přechodu k socialismu a současného rozvíjení revoluce zdola i shora, při využití starých parlamentních institucí.

vyspělosti příslušníků dosavadních socialistických stran. Ideologicky bude čerpat z učení velkých předáků a bojovníků socialismu, z dlouholeté tradice a společného boje českého a slovenského dělnictva z dob jednoty socialistického hnutí před rokem 1920 a ze společného zápasu v r. 1938 a dalších, které sjednotily všechny socialistické složky v boji za obranu republiky a demokracie proti nacistickému a fašistickému nebezpečí.

Stejně rozhodně se stavíme za požadavek jednotného odborového hnutí dělníků a zaměstnanců, jehož uskutečnění jest důležitým předpokladem jednoty politické. Má-li pracující lid dosáhnouti plného vlivu a uplatnění při budování nové republiky, jejím politickém obrození a při její hospodářské a sociální přestavbě, je nutno, aby se této práci zúčastnilo aktivně odborové hnutí jako činitel nezávislý a jednotný. Souhlasíme proto plně s požadavky obsaženými v resoluci přijaté na konferenci československých odborářů ve Velké Británii v říjnu 1944 a žádáme o jejich splnění.

2. Národní fronta

Jsme přesvědčeni, že národní fronta, která se zrodila z pevného bojového svazku všech vrstev národa a z boje proti německým okupantům, musí býti zachována i pro vybudování základů naší nové republiky. Neboť mají-li tyto základy býti pevné a trvalé, musí býti položeny jednotnou rukou všech těch, kdo zachovali republice věrnost v této její velké historické zkoušce. Bude tudíž úkolem národní fronty umožniti všem československým občanům, kteří se neposkvrnili spoluprací s okupanty, aby v duchu opravdové, upřímné a navzájem loyální demokratické spolupráce, oproštěné od ducha a nedobrých praktik starého stranictví mohli uplatniti své tvůrčí síly a veškerou svou energii při vybudování nového státu.

AUD KSC Praha. Fond 38, inv. j. 208, str. 34—51. Opis.

[123]

1945, 2. březen. Košice. — *Usnesení Slovenské národní rady¹ o zásadách postavení Slovenska v osvobozené Československé republice a s dalšími směrnici pro delegaci SNR k připravovaným politickým jednáním v Moskvě.*

Slovenská národná rada

verná zásadám, na ktorých sa shodly všetky složky domáceho odboja ešte v podpoľnej práci;

¹ První řádné plenární zasedání Slovenské národní rady, vyznačující se všemi atributy moci zákonodárné, vládní a výkonné, sešlo se až 11. dubna 1945. Do té doby vykonávalo pravomoc pléna podle zmocňovacího nařízení SNR z 23. 10. 1945 (viz dokument čís. 89) předsednictvo SNR (od 21. 2. 1945 — srv. dokument čís. 167). Mezitím se do 11. dubna sešlo několik porad Slovenské národní rady, označovaných jako zasedání, resp. plenární zasedání, jichž se zúčastnili členové SNR zvolení ještě v B. Bystrici, pokud již přibyli na osvobozené území, a další členové, postupně do SNR kooptovaní (srv. přílohu čís. II/A/c). Takové porady se konaly 13. 2. (za účasti 9 členů SNR; převážná část jednání byla věnována zprávě Novomeského a Ursínyho o jednáních v Londýně a v Moskvě a problémům mobilizace na východním Slovensku), 17. 2. (za účasti 9 členů SNR a vládního delegáta Němce; jednání bylo věnováno takřka výhradně diskusi o otázce budoucího státoprávního postavení Slovenska a o kompetenci slovenských národních orgánů), 2. 3. a 5. 4. (2 zasedání — srv. pozn. k dokumentu čís. 205).

Zasedání SNR 2. března 1945, jehož se zúčastnili mimo 16 členů SNR též ministr Němec a Msgre. Hála, zabývalo se především přípravami na moskevská jednání o programu a složení první domácí čs. vlády. V průběhu zasedání složil slib nových 13 členů SNR, delegovaných za východní Slovensko. Usnesení, jež bylo na závěr zasedání jednomyslně schváleno, představovalo zásadní stanovisko Slovenské národní rady k jednáním o vzájemném poměru Čechů a Slováků a o pravomoci Slovenské národní rady až do doby definitivního řešení ústavního. Usnesení bylo závaznou směrnicí pro delegaci SNR, kterou již předtím, 27. února, jmenovalo předsednictvo SNR ve složení Husák, Novomeský, Šoltész (KSS) a Styk, Šrobár, Ursíny (DS). (Zápis ze zasedání SNR 2. 3. 1945 se nezachoval ani v konceptu, existují pouze zprávy v soudobém tisku: v Pravdě dne 3. a 6. 3. a v Národní obrodě dne 3. 3. 1945.)